

Landssvikoppgjøret

Virkelighet og jus

Av høyesterettsadvokat
Finn Thrana, Oslo

Professor Anders Bratholm har i Aftenposten den 2.8. skrevet en tankevekkende kronikk under tittelen «Lund, juristene og rettssikkerheten». Han bygger vesentlig på egne erfaringer fra sin mangeårige kamp for nettopp rettssikkerheten i vårt land, som strekker seg fra hans dommerfullmektigtid i 1950-årene. I tillegg anførte han, under henvisning til professor Hans Petter Gravers doktoravhandling fra 1986: «For å få et rettslig resultat som «systemlojaliteten» tilsier, tilpasses virkeligheten til jusen istedenfor omvendt».

Jeg tror mange vil være interessert i at Bratholm går noe lenger tilbake i tid enn 1950-årene, og undergir det såkalte landssvikoppgjøret en kritisk analyse med hensyn til oppgjørets relasjon til rettssikkerheten. Det har vært hevdet at nettopp under dette oppgjøret tilpasset domstolene – med Høyesterett i spissen – virkeligheten til jusen.

Det var allerede fra starten av oppgjøret langt fra enighet mellom juristene om dets faktiske og rettslige holdbarhet, og om hensynet til rettssikkerheten ble ivaretatt. Jeg nøyer meg med å vise til professor Jon Skeies skrift «Landssvik» fra juli 1945 og hans henvendelse til Stortinget samme høst. Videre viser jeg til at det innen Høyesterett var sterk dissens under behandlingen av et meget prinsipielt spørsmål. Jeg nevner at en høyesterettsdommer søkte avskjed etter at han i flere saker ble stående alene med sitt syn på helt avgjørende sider ved oppgjøret.

En spørreundersøkelse ledet av en professor ved Universitetet i Oslo viste at et stort antall jurister mente at landssvikoppgjøret var i strid med norsk lov og rett.

Uten hensyn til den sterke kritikk ble oppgjøret kjørt videre under ledelse av en sterk, konstituert riksadvokat

og en lagmann som selv hadde degradert seg fra høyesterettsdommer, og som forøvrig hadde hatt en sterk innflytelse på det lovstoff oppgjøret ble bygget på.

Det er relevant å spørre om ikke utglidningen m.h.t. rettssikkerheten startet under det store etterkrigsoppgjør og så fortsatte i årene etterpå. Jeg husker at den fremragende journalist og ikke minst rettsreferent Axel Kielland, tydeligvis under referanse til rettsoppgjøret, skrev i Dagbladet at «det er blitt lavt under taket i den norske tingstue».

Jeg tror få har mer oppfordring til å uttale seg om disse spørsmål enn den konsekvente forkjemper for rettssikkerhet, professor Anders Bratholm.

Juristene og rettssikkerheten

Høyesterettsadvokat Finn Thrana mener (15.8.) at den utglidning hos enkelte dommere jeg påviste i min kronikk (2.8) har sin opprinnelse i rettsoppgjøret etter den tyske okkupasjonen av vårt land, og han oppfordrer meg til å ta landssvikoppgjøret opp til vurdering. Man måtte nok ha vært adskillig yngre for å gå løs på en slik kjempeoppgave, selv om tanken nok har streift meg. Jeg har også vært opptatt av spørsmålet om ikke den kalde krigen og muligheten av at den kunne resultere i virkelig krig, hvor også vårt land ble med, kan ha spilt en viktig rolle for at landssvikoppgjøret ble såpass omfattende og strengt. Mange landssvikdommer bærer også preg av at retten la stor vekt på det almenpreventive hensyn, at man måtte avskrekke med sikte på en mulig fremtidig konflikt. Hadde vi visst at vi skulle bli spart for konflikten, ville trolig rettsoppgjøret ha fått et mer begrenset omfang og gitt et bedre grunnlag for nasjonal forsoning enn tilfellet ble.

ANDERS BRATHOLM,
professor, Bærum